

БЪЛГАРИСТИКАТА — НАУКА ЗА ИСТОРИЧЕСКОТО И СЪВРЕМЕННО БИТИЕ НА НАРОДА НИ

СТОЯН РАДЕВ

През последното десетилетие понятието „българистика“ получи трайно и широко разпространение както у нас, така и извън границите на родината ни. Водейки своето начало от далечни времена, тя започна да се утвърждава като особен клон на знанието в най-тясна връзка с развитието на славянознанието през миналия век. Търсейки корените на славянската култура, много учени логически стигаха и до осветляване на българистичната проблематика, без която не може да се открие генезисът на редица явления от книжовния живот на славянските народи, особено през средновековието.

В най-ново време българистичните проучвания у нас и в чужбина придобиха особена интензивност, най-вече във връзка с 1300-годишнината от основаването на българската държава (681—1981). На този бележит юбилей бяха посветени множество научни прояви — научни сесии, конференции, симпозиуми, организирани у нас и в чужбина. Участието в тях на учени от много страни, специалисти по отделните клонове на обществените науки даде възможност да бъдат осветлени най-разнострани проблеми на българознанието, често и в контекста на световното хуманитарно знание.

Най-ярка проява в това отношение безспорно беше състояният се през 1981 г. Първи международен конгрес по българистика. Посветен на 1300-годишнината на българската държава, този конгрес се превърна в голямо научно събитие с траен резонанс в целия свят. В него взеха участие близо 600 видни чуждестранни учени, както и почти всички български специалисти по отделните клонове на българознанието. Това даде възможност да бъдат осветлени множество въпроси, свързани с историческото и съвременно битие на българския народ. Издадените в двадесет тома конгресни материали свидетелствуват за ръста и всеобхватността на българистиката в наше време.

През 1986 г. се състоя Вторият международен българистичен конгрес. Той протече под знака на 1100-годишнината от завръщането на учениците на славянските първоапостоли Кирил и Методий — Наум, Горазд, Климент, Ангеларий и др. в България. Тук именно, на българска земя, се слага началото на тяхната плодотворна просветна и културна дейност, която се оказва решаваща за утвърждаване на славянската писменост в християнска България. Известно е, че те идват в българските земи след разгрома на Кирило-Методиевото дело във Великоморавия от немското духовенство, приети радушно от българския княз Борис I, създал им условия за плодотворна дейност.

В работата на Втория международен конгрес по българистика взеха участие също над 500 чуждестранни учени. Най-многобройни бяха съветските учени, както и тези от другите славянски страни. Внушителен бе и броят на учените от други-

те неславянски страни, особено от САСЦ, където се проявява все по-голям интерес към славистиката и българистиката.

През 1991 г. предстои да бъде организиран Третият международен българистичен конгрес. Той ще се проведе в навечерието на едно друго събитие с изключително значение за българския народ — 1100-годишнината от Преславския велик народен събор от 893 г. А, както е известно, значението на Преславското велико народно събрание се състои в това, че то отхвърля гръко-римската писменост и книжнина и въвежда официално славянската писменост и книжнина, обявява славянския (старобългарския) говорим народен език за официален държавен, църковен и литературен език в обширната тогава българска държава. Така бе нарушена господстващата дотогава т. нар. триезична догма, според която „свещени са само латинският, гръцкият и еврейският езици“, и следователно само на тях можело да се създава книжнина и култура. Решението на Преславския събор има неизмеримо политическо и културно значение, отразило се най-благоприятно върху цялата европейска цивилизация.

Според Маркс и Енгелс „големият интернационален център на феодалната система била римо-католическата църква. Въпреки всички вътрешни войни тя обединявала цялата феодална Западна Европа в едно голямо политическо цяло, което се намирало в противоречие както със схизматичния гръкоправославен, така и с мохамеданския свят. Тя окръжавала феодалния строй с ореола на божествената санкция.“ В своята сфера на влияние подобни претенции имала и Цариградската патриаршия. И изведнъж България, с решенията на Преславския народен събор, решително разчупва господстващата „латинско-гръко-еврейска“ езикова система.

Разбира се, до това революционно решение се стига неслучайно. То е следствие на дълги и сложни процеси. Официално българската държава получава международно признание през 681 г. с договора между хан Аспарух и византийския император Константин IV Погонат. Но, както показва откритото в Малая Перещепина съкровище на хан Кубрат, прабългарите имат своя култура и се стремят към центъра на средновековната цивилизация дълго преди това. Самият хан Кубрат е бил удостоен от византийския василевс за патриций. Изобщо християнизацията е започнала много по-рано, и то от върхушката на обществото. Десетилетните връзки, а впоследствие и прякото съседство с Византия, наследничката и продължителката на гръко-римската култура, също изиграват своята роля. Земите, на които се установява славяно-българската държава като трайно държавно образувание, са били населени векове наред от траките, с тяхната оригинална и блестяща култура и изкуство.

България първа приела официално християнството измежду всички славянски и източноевропейски народи и страни — още през 865 г., при царуването на Борис I. Русия приела християнството през 988 г., Полша — през 966 г., Сърбия — към XII в. и т. н. По отношение създаването на култура на говорим национален език България изпреварва цяла Европа. Например френският превод на Библията е от първата половина на XVI в., английският — от XIV в., полският — от XIII—XIV в. и т. н.

Благодарение на създадената от славянските първопостоли славянска писменост и преведените от тях и от техните знаменити ученици и последователи книги на български език в страната започва необикновен културен подем. От България век-век и половина по-късно писмеността и литературата преминават в другите славянски и източноевропейски страни. Изобщо приносът в общославянското и общоевропейското дело на писателите от епохата на Първото българско царство (681—1018) — начело с Кирил и Методий и техните български следовници Климент и Наум Охридски, Горазд, Ангеларий и др., както и Йоан Екзарх Български, Константин Преславски, Черноризец Храбър, Презвитер Григорий, цар Симеон Велики, Презвитер Козма, Йоан Рилски и много други е огромен. В известен смисъл може да се каже, че това са и първите българисти.

Неоценливо значение има и фактът, че тези културно-естетически явления и постижения имат не само тясно национален, български, но и общочовешки и хуманен характер. Именно такъв характер и смисъл имат Кирило-Методиевото дело, старобългарската книжовност, „Златният век“ на българската култура, постиженията на книжовните и просветни школи и средища в столиците Плиска и Преслав, а също така в Равна, Дръстър, София, Охрид и т. н. Тяхната многостранна активна дейност, сътвореното от техните талантиливи известни и неизвестни автори заляга в основата на „Славия Ортодокса“, която много учени с право смятат за едно от най-големите завоевания на средновековна Европа.

Само с дълбокохуманния и общочовешки характер на Кирило-Методиевото дело може да се обясни фактът, че такива различни и по убеждения, и по национална и религиозна принадлежност световноизвестни творци като М. Хайн, Ф. Лист, П. Чайковски и др. написват химни за Кирил и Методий. Впрочем паметници и следи от влиянието на двамата братя могат да се срещнат из цяла Европа.

Проблемите на кирилометодиевистиката и старобългаристиката, които в края на краищата са неделими, заемаха най-широко място в работата на проведените досега два международни българистични конгреса в София. Естествено е те да заемат подобаващо място и на следващия Трети международен конгрес по българистика. Преславският събор извършва истинска революция и необратим пробив в господстващата закостеняла „гръко-латинско-еврейска триезична догма“, като развива равни перспективи и права пред всички народи да говорят, да пишат и да изграждат култура и литература на свой, говорим, жив народен език. Тази революция е страстно защитена от апологията на Черноризец Храбър „За буквите“. През IX и X в. това е съвършено ново, с дълбоко революционно значение и последствия явление, което открива пътя за развитието на националните култури, за съхраняване и защита на националната независимост, и което има определен принос в постепенната подготовка на необходимите условия за европейския Ренесанс. По този повод Маркс и Енгелс посочват: „... историята води към конституирането на Европа от големи национални държави. Само такива държави са нормалното политическо устройство. . . и заедно с това необходимата предпоставка за установяването на хармонично интернационално сътрудничество на народите. . . За да се осигури международният мир, трябва преди всичко да бъдат отстранени всички претовратими национални търкания, всеки народ трябва да е независим и господар в собствения си дом.“¹

Нека отбележим още, че Трети международен конгрес по българистика съпада и с една друга бележита годишнина — сто години от историческия Бузлуджански учредителен конгрес на Българската комунистическа партия. Известно е какво значение има този акт в по-нататъшната съдба на българския народ. Очевидно предстоящият българистичен форум ще отдели съответното място и на това бележито събитие. Ще бъде създадена специална секция за осветляване делото на Д. Благоев и на неговите последователи, както и мястото им в развитието на българския обществено-политически, философско-исторически, научен и културен живот. Известно е, че идеологът на българския пролетариат Д. Благоев ни завеща огромно теоретическо наследство, незагубило и днес своето методологическо значение. Той се изказва по най-актуалните въпроси на своето време, въпроси, свързани и с националната ни история и култура, и с взаимоотношенията ни с други народи. Продължавайки в много отношения традициите на българските възрожденци, той обогатява с нови прозрения знанията по отношение на социалното устройство, национално-етническите проблеми и културно-естетическите процеси. Така той бележи нов етап и в областта на българознанието, в обществензнанието изобщо. — 189

Разбира се, съвременната българистика се изявява не само по повод на големи годишнини и при провеждането на международните конгреси. През последните

¹ К. Маркс и Фр. Енгелс. Избрани произведения. Т. 5. С., 1984, с. 91.

десетина години, откакто съществува координирана българистична дейност, бяха проведени в чужбина с българско участие и у нас с чуждестранно участие повече от 800 научни конференции, симпозиуми, „кръгли маси“, книгоизложби и др. Под различни форми бяха обсъждани многообразни българистични проблеми в контекста на общославянските, общобалканските и общоевропейските обществени и културни процеси.

Българистиката е основен клон на славистиката. Това налага все по-тясно сътрудничество между учените от съседни и по-далечни страни. Известно е, че през 1988 г. в София беше успешно проведен Десетият международен конгрес по славистика. Свое място българознанието заема и в балканистиката. През настоящата година в нашата столица беше проведен Шестият международен конгрес по балканистика.

Благодарение на активната българистична дейност през последните години бе постигнато значително разширяване на интереса на чуждестранните специалисти и на чуждестранната научна общественост към българистичната проблематика, което е и главна задача на Центъра за българистика. И в страната, и извън нейните граници чувствително се задълбочи научноизследователската българистична работа. През последното десетилетие в резултат на споменатата дейност само в чужбина бяха подготвени и отпечатани няколко десетки крупни монографии на изтъкнати чуждестранни учени на съответните чужди езици. Увеличи се и броят на провежданите и издаваните в различните страни на света произведения на българските специалисти по възлови проблеми на българознанието.

Всяка година Центърът за българистика кани около 200 чуждестранни учени на краткосрочни специализации в България средно по за 1—2 месеца. През това време те имат възможност да работят в българските архивохранилища и библиотеки, да се срещат и консултират с български специалисти, да се запознаят с паметници на културата и изкуствата и т. н. с оглед подготовката на свои монографии, книги, студии, написването на дисертации и прочее научноизследователски дейности. В същото време Центърът за българистика изпраща на интересуващите се чуждестранни специалисти българска литература, снабдява с книги чуждестранни българистични и славистични средища, институти, катедри, библиотеки и др., организира книгоизложби от произведения на български и на други автори българисти.

Първият и Вторият международен конгрес по българистика и различните научни изяви позволиха да се изясни напълно и да се даде едно точно съвременно определение на понятието българистика. Известно е, че това понятие заедно с развитието на славистиката, претърпя значителна еволюция от миналия век насам. Обикновено се приема, че българознанието е комплексна наука. Но в различните етапи от развитието на науката понятието комплексност имаше твърде различно съдържание. Много учени и през миналия век (Ю. Венелин, В. Григорович, А. Селищев и др.) проявяваха едновременно интерес и към езика, и към литературата, историята, културата на българския народ, т. е. пристъпваха към предмета на своите българистични изследвания комплексно. Но през миналия век се наблюдаваше заедно с развитието и дълбока диференциация на науките, която продължава и в наше време. Ето защо най-правилно според нас е определението, че на съвременния етап от своето развитие българистиката е, от една страна, дълбоко диференцираща, но заедно с това и интегрираща научните дисциплини, влизащи в понятието българистика — език и литература, история, етнография, фолклор, изкуствознание, философия, социология, политическа икономия и т. н. С други думи, българистичната наука или българознанието не е просто комплексна наука, а комплекс от самостоятелни научни дисциплини, при това не механично, а органично интегрирани и целенасочени.

От постановката за българистиката като комплекс от научни дисциплини произтичат много и различни важни нови задачи. Решението на тези задачи изисква обединяването на различните науки, което обаче протича при дълбока диференци-

ция и запазване на характерните особености на всяка една от тях. Този подход е особено необходим днес, в условията на новия начин на мислене, на все по-нарастващата роля на науката. Налага се необходимостта от обективното разглеждане на т. нар. бели петна в националната история, в международните отношения. Иначе казано, такава органично обединяване се налага както от самото вътрешно развитие на науката, така и от многосъставността и сложността на изследваните явления и проблеми.

От съвременна гледна точка привеждането в действие на целия комплекс от науки се налага при изучаването и изследването на всяка обществено-икономическа формация, на всяко общество, на всеки принципен въпрос от поаята и развитието на народността, на нацията и свързаните с тях многобройни явления и събития. Всяко обществено-историческо и научно явление и проблем имат своите различни компоненти, които могат да представляват взаимодействие от различни исторически, лингвистични, фолклорни, етнографски и прочее фактори, осветляването на които не може да бъде изчерпателно и пълно без участието на съответните самостоятелни, но в дадения случай органично обединени науки. Без такъв подход не е възможна и многостранната комплексна научноизследователска работа, научното планиране и прогнозиране на близкото и далечно бъдеще.

В синтезиран вид задачите на българознанието, които имат постоянен и стратегически характер, могат да бъдат сведени до следното:

1. На базата на постоянното и систематично изпълнение на принципните задачи осигуряване на необходимия, по възможност на максималния българистичен принос и стимул в развитието на надстройката и базата на съвременното българско общество.

2. Изследване, анализиране, разкриване и популяризиране на цялостното развитие на страната и народа от древни времена до наши дни и на тази база — подпомагане на бъдещото развитие на науката и страната.

3. Проучване, осветляване и разкриване със средствата на науката на българския принос в развитието на общеславянската, общоевропейската и общочовешката културна съкровищница и цивилизация.

4. По-нататъшно укрепване, задълбочаване и разширяване на позициите на българистиката и на трайното българистично присъствие в чужбина, както се извършва това от всички държави в света.

5. Активна и последователна защита на истината за историческото минало и настоящето на България и на българския народ изключително със средствата на обективната наука.

Естествено българистиката, българознанието или науката за България, както и всички други науки, е жив, постоянно разширяващ се мост на дружбата и сътрудничеството между учените и народите на земното кълбо. Българистичната наука може да се развива успешно само в условията на мир и пълно равнопоставеност между народите, на мирно съвместно съществуване между различните страни, в това число и между принадлежащите към различни обществени системи. Особено големи перспективи в това отношение разкрива идеята за нашия общ европейски дом, за най-широко сътрудничество между държавите, за деидеологизация на междудържавните отношения в името на хуманизма, общочовешките проблеми, човеколюбието, науката и прогреса.

Разбира се, философията на мирното съвместно съществуване няма нищо общо с безизучените, които приспособяват не своите понятия към нещата (към фактите — б. м., С. Р.), а, напротив, нещата към своите понятия².

Ето защо в смисъла на тази философска максима българознанието няма друга цел, освен научната истина, и няма друга по-важна задача, освен защитата на истината със средствата на науката. Всяка друга цел и задача ще бъде не само „приспо-

² В. И. Ленин. Избрани произведения. С., 1977, с. 247.

сбояване на нещата към понятията³, съчинени от спекулативни специалисти, а и ненаучна и антибългаристична.

Развитието на българистиката в страната и в чужбина е единен и неделим процес. Извън границите на страната българистичната дейност се стреми да разкрие съхраняваните там българистични паметници, факти и документи, които по различни причини са останали неизвестни и извън „научното обръщение“. Тя се стреми да запознае чуждестранната общественост с постиженията в духовната сфера на българския народ, да укрепва и задълбочава трайното българско присъствие. От само себе си се разбира, че това не е български монопол, а част от националната политика на всяка държава. В наше време то е свързано с присъствието на всяка нация в съвременния свят, в съвременната общочовешка цивилизация и е гаранция за нейното съществуване и бъдеще.

Динамичната научно-техническа революция и развитието на средствата за масова информация, транспорта и съобщенията, интерконтиненталните и дори космически възможности на телевизията, все по-големият научен и културен обмен придават на процеса непознат досега размах, като въвличат в него почти цялото население на земята. Изобщо светът се движи от конфронтация и непреодолими антагонистични противоречия към хуманизъм и благородно съревнование между народите на попрището на културата и науката. Но това далеч не означава, че нациите и народите са изчерпали своите жизнени сили за характерна, специфична изява и самобитност. Точно обратното — освободени от кошмара на ракетоядрената война и военната конфронтация, народите и държавите насочват своите сили и потенциал към най-пълно и съвършено развитие и изява на своята същност, национална самобитност, на своя принос в общочовешката културна съкровищница.

В този смисъл истината, характерното национално и интернационалното не могат да бъдат монопол и право само на отделни хора, на отделни държави. Те могат да бъдат обект и цел на изследване преди всичко и само на обективната наука. В реда на тези мисли нека си припомним и думите на големия интернационалист и виден деец на международното комунистическо и работническо движение Георги Димитров, казани в неговия доклад пред Седмия конгрес на Комунистическия интернационал: „Ние, комунистите, сме непримирими принципиални противници на буржоазния национализъм във всичките негови разновидности. Но ние не сме привърженици на националния nihilism и никога не трябва да действваме като такива.“⁴ Или: „В областта на културата по способности няма малки и големи народи. Няма малоченни и пълноценни народи. Всеки народ, колкото и малък да е той, може да бъде способен и да внесе в общата съкровищница на културата своя принос от ценности. . .“⁵ На българските революционери Гоце Делчев и Яне Сандански принадлежат думите, че светът е преди всичко поле за културно съревнование между народите и че робът се бори за свобода, а свободният — за съвършенство⁶. Може да се припомни и крилатата фраза на Карл Маркс, че не може да бъде свободен един народ, който угнетява други народи⁶.

Трябва дебело да се подчертае, че българистиката и българознанието не означават затворена система, изолация и, така да се каже, само „експорт“ на ценности, еднопосочно движение на културни явления и научни постижения. Тъкмо обратното. И това се доказва от фактите. България в съответствие със своето население заема първо място в света по „импорт“ на културни ценности, по превод и издаване на български език на чуждестранни художествено-естетически постижения.

³ Г. Димитров. Съчинения. С., 1954, т. 10, с. 112.

⁴ Г. Димитров. Съчинения. Т. 14. С., 1965, с. 261.

⁵ Д. Косев. Гоце Делчев. Библиография „Революционни дейци“. С., 1967, с. 74; М. Мадерот. Биография на Яне Сандански. С., 1987, с. 417.

⁶ Цит. по: Г. Димитров. Съчинения. Т. 10. С., 1954, с. 112.

Така например след Девети септември 1944 г. и края на Втората световна война в нашата страна са преведени и издадени стотици и хиляди руски и съветски автори в общ тираж (заедно с преводите от Руско-турската освободителна война от 1877—1878 г.) над 324 милиона екземпляра. Най-превежданият съветски писател е Максим Горки — около 250 издания, следван от Михаил Шолохов — повече от 200 издания. Измежду руските майстори на художественото слово най-много печатани у нас са Л. Толстой и Тургенев — по над 80 пъти.

За първи път френска книга се появява в България на български език през 1857 г. Оттогава до днес у нас са преведени и отпечатани около 7 600 заглавия на 2 300 френски автори. Брутният тираж на френските книги в България на български език е повече от 230 милиона екземпляра.

Много добре е представена в нашата страна и немската литература. Особено често издавано произведение е „Фауст“ на Й. В. Гьоте. Неговите български преводи са разпространени в над 800 хиляди бройки. Отпечатани са избрани произведения на Гьоте, Хайне, Шилер и др. Всъщност става дума за представени на български език повече от 1 500 немски автори с над 4 600 заглавия. Общият тираж на преведената и издадена в България немска литература е близо 120 милиона екземпляра.

Английската литература започва да се превежда и печата на български език още в средата на миналия век. Първото издание на български език е „Чюдесните на Робесина Крусо“ от Даниел Дефо още през 1849 г. То е последвано от „Абидоската невеста“ на Байрон през 1850 г. Най-много печатаният в България английски автор е Шекспир — 130 пъти, в общ тираж повече от 400 хиляди екземпляра. В периода от Девети септември 1944 г. до днес на български език са преведени и издадени около 1 200 английски автори в близо 100-милионен тираж. Особено голям успех пожна последното издание на Шекспир, представляващо събрани съчинения в седем тома.

Интересен е случаят с Италия, чието ръководство за изучаване на италиански език бе напечатано по-рано от всички други подобни издания. Става дума за „Българо-италианска граматика“ (1862) на Л. Мерани. Най-превежданата и издавана на български език италианска книга е „Ад“ на Данте. Общият му тираж е около 500 хиляди екземпляра. На около 30 милиона екземпляра се изчислява глобално тиражът на италианските автори, представени на български език от нашите издателства.

На твърде високо равнище са представени в България и литературите и културите на братските социалистически страни — членки на СИВ. Много е направено, за да може българските читатели и специалистите да следят системно и литературите на САЩ, Китай, Индия, Австралия, като в това отношение се полагат постоянни и все по-големи грижи.

Както се вижда, фактите достатъчно красноречиво говорят, че активната българистична дейност е дупосочен процес. Българският народ е заинтересован както другите народи да се запознаят с неговите големи художествено-естетически постижения, така и той да стане съпричастен с ценностните достойнства на останалите страни и народи.

Разбира се, големите народи и популярните езици, които са се развивали свободни в социално и национално отношение, имат известни предимства и твърде голям аванс в съвременното издаване и размяна на художествено-културни ценности и хуманитарни научни постижения. Поради много и различни причини и исторически стелки се обстоятелства България — въпреки своята забележителна история и въпреки блестящата си култура от IX и X в., както и от XIII и XIV в., „Златният век“ на българската култура от времето на цар Симеон Велики, Търновската книжовна школа на патриарх Евтимий и т. н., не е от облагодетелствуваните в това отношение държави. Трагичното историческо развитие на страната ни определи българския език, един от най-старите литературни езици в Европа, като език

на малка нация. В случая един от най-негативните разрушителни фактори е почти 200-годишното византийско робство и особено близо 500-годишното варварско турско робство. България е разположена най-близо до центъра на тогавашната реакционна Османска империя — Цариград. Поради това условията за възникването и развитието на Българското възраждане се пораждаат мъчително бавно и назряват сред непрекъснати бунтове, въстания, погроми и опустошения, много по-късно в сравнение с останалите европейски и дори балкански държави. Освобождението на България благодарение на освободителната Руско-турска война от 1877—1878 г. също идва по-късно в сравнение с това на останалите съседни балкански народи.

По-късното освобождение на българския народ и възстановяването на българската държава забавя много разпространението на български културни ценности в чужбина и изобщо прави твърде едностранчив културния обмен. В същото време разпъкването на Санстефанска България от ретроградния Берлински конгрес, балканските войни, въстанията и погромите на народните въстания в поробените части на отечеството поставят пред страната на живот и смърт въпросите за националното обединение и освобождение на останалите под робство живи части на българския народ. Това измества всички останали проблеми, в това число и въпросите на пропагандата на българските културно-естетически завоевания, на заден план.

На Балканите — да не говорим за Европа — дори страните с приблизително същите възможности като България имат сравнително по-голям и дългогодишен опит и преднина в организираното разпространение и популяризиране на своите културни и научни ценности и постижения. След като премахнаха по-рано чуждоземното варварско иго, нашите съседи по-рано създадоха и необходимите държавни организации и компетентни институции, по-рано подготвиха необходимия брой висококвалифицирани кадри. Като използваха по-благоприятните възможности, те по-навреме, години преди България, заеха места на европейската културна сцена. И европейската, и световната културна общественост и научно обществено мнение по-рано и по-подробно се запознаха с културната история, с културните явления и претенции на съседните на България страни. Разбира се, това във всяко отношение има своите предимства.

Благодарение обаче на големите успехи на българския народ през тринадесетвековната му история във всички области на културата, художественото слово, изкуството и науката, а заедно с това и благодарение на взетите напоследък енергични мерки относителното ни изоставане в това отношение бързо се намалява.

Известно е, че интересът към един език се определя преди всичко от стойностите, които се създават и които се изразяват и разпространяват чрез него. В този смисъл вечен и все по-нарастващ е интересът към безсмъртното Кирило-Методиево дело и културно-историческото наследство на кирилometодиевите ученици и последователи, към непреходните по своето историческо значение постижения на старата българска литература и култура. Старобългарският език, славянската писменост и творчеството на Кирил и Методий и техните знаменити следовници и продължители, литературата, изкуството и културата, създадени през времето на Първото и Второто българско царство, днес са предмет и обект на изследване от страна на десетки и стотици видни учени и специалисти от цял свят.

Освен към старата българска цивилизация, която е първата и основната измежду ранните славянски култури, в по-ново време интересът към българската езикова и естетическа култура започва с българския фолклор, в известен смисъл — с песенната история на българския народ.

Световната научна общественост се опазва с уважение и към върховите постижения на българската обществено-политическа литература. Международните българистични конгреси и многобройните научни симпозиуми и конференции, провеждани всяка година (през миналата 1988 г. Центърът за българистика е организирал и провел 71 научни двустранни и многостранни изяви в страната и чужбина), отразяват и предизвикват все по-голям интерес към българистичната проблематика.

Отдавна са станали традиционни такива форми на българистичната дейност като Българо-съветските научни конференции в Москва, Ленинград, Киев, Львов, Кишинев, Одеса, Харков и др., които се провеждат почти всяка година. Само през изтеклите пет месеца на настоящата година в СССР бяха организирани и проведени по инициатива на Центъра за българистика различни научно-тематични прояви в Москва, Ленинград, Киев, Ужгород, Кишинев. У нас по линия на Центъра за българистика вече са гостували средно по за 1 месец около 50 съветски специалисти-българисти, които са работили в българските книгохранилища или са участвували в научните конференции, като например конференцията във Враца, посветена на 250-годишнината на Софроний Врачански.

Периодически, през две години се провеждат Българо-германският научен симпозиум, Българо-английски, Българо-скандинавски, Българо-индийски, Българо-италиански, Българо-американски и други симпозиуми. В редица страни българистите са обединени в различни организации и институции. Например в САЩ твърде активна дейност развива Асоциацията на американските учени българисти, в Индия — Индийският център за българистични изследвания, в ГДР — Клубът на българистите, в Нигерия — Клубът на говорещите български език, в УНР — Дружеството на българистите и т. н. Центърът за българистика поддържа редовни връзки с повече от 200 българистични средища, над 2 500 учени българисти и т. н. и отделно с редица славистични институти и катедри, библиотеки и книгохранилища.

Понастоящем над 1 000 видни чуждестранни специалисти разработват важни проблеми на българознанието. Измежду тях могат да се посочат такива представители на световната научна мисъл като акад. Д. С. Лихачов, акад. Д. Ф. Марков, проф. д-р Г. Г. Литаврин, проф. д-р Ю. К. Бегунов, проф. д-р П. С. Сохан и много други от СССР, проф. Роже Бернар, Елен Кортен, Бернар Лори и др. от Франция, проф. Ървин Съндър от САЩ, проф. Рикардо Пикио, проф. Сante Грачоти, проф. Джузепе Дел'Агата от Италия, проф. д-р Петер Кирай, д-р Имре Тот, д-р Петер Юхас от Унгария, проф. Честмир Еморт, проф. Ян Петер, акад. Поулик от ЧССР, проф. д-р Хилмар Валтер и проф. Едуард Байер от ГДР, проф. д-р Рудолф Айцетмюлер, проф. В. Геземан и проф. Х. Шалер от ФРГ, проф. Френсис Томпсън от Белгия, У. Федер от Холандия, Дзю-ичи Сато от Япония, редица видни специалисти от Полша, Румъния и други страни.

Заедно с успехите на научноизследователската българистика напредват превеждането и издаването на български автори зад граница. Но въпреки постиженията тук са необходими още много усилия и последователност в работата по представянето на българските учени и творци на чужди езици. Още нито в една страна не са издадени трудове на български учени по най-важните проблеми на българознанието.

Българистичната наука може изцяло да разкрие и определи българския феномен и принос в общия исторически път на човечеството само при познаването на всички исторически факти и ценности явления. Това е дълъг и свързан с преодоляването на много трудности процес. Достатъчно е да се каже, че голяма част от българските литературни наметници и техните преписи се съхраняват в чуждестранните библиотеки и архивохранилища. Много от тях по различни причини са все още недостъпни за българските специалисти.

Съвременната българистика е активен и важен клон на световната славистика и на световното знание изобщо. В хода на своето историческо развитие и в географско отношение, и във времето тя влиза в тесни взаимоотношения и има широки „гранични територии“ с такива клонове на знанието като византология, османистика, романистика и т. н., да не говорим за някои области на славянознанието. Всичко това предявява допълнителни изисквания към българските учени и към българистите изобщо. Българо-гръцките и българо-византийските отношения интересуват чуждестранните учени, както ги интересуват например и българо-тур-

ските отношения в исторически и съвременен аспект. Всичко това предполага и изисква много голяма последователност и инициативност в разработката на различни проблеми на отношенията им с другите държави от страна най-напред на българските учени. Наистина българските учени трябва да имат инициативата — това е нормалното, когато заинтересованата страна иска да обърне от своя гледна точка вниманието на чуждестранните специалисти върху интересуващата я проблематика. Но едва ли говори в полза на българската инициативност и превантивност фактът, че ние все още не разполагаме с една написана от български учени история на Турция и Турската империя.

Разбира се, голямата и обемна научноизследователска, преводаческа и книгоиздателска българистична дейност, която се изисква от развитието на науката и от редица други фактори, налага и своевременна подготовка на необходимия брой високоерудирани кадри, безконфликтна приемственост между отделните поколения учени.

За последните четири десетилетия в нашата страна са завършили своето висше образование или са специализирали повече от 22 хиляди чуждестранни младежи и девойки. Но и при един повърхностен анализ веднага ще се разбере, че огромното мнозинство от тях са завършили селскостопански науки, ветеринарна медицина, строително-инженерни специалности и др., т. е. те нямат нищо или почти нищо общо с хуманитарните българистични науки. В същото време почти без изключение тези чужденци са от страните на т. нар. Трети свят, като почти не са представени СССР, социалистическите страни от Европа, да не говорим за развитите страни от Запада.

Сравнително малко са защитилите кандидатски и докторски дисертации граждани на Съветския съюз и братските социалистически страни. Още по-малък е техният брой от западноевропейските страни. От всичко това произтича редица важни за българознанието задачи, особено ще се отнася до подготовката на специалисти за всички клонове на българистичната наука.

Известни са формите и каналите за подготовка на българистични кадри в страната и в чужбина. Става дума за краткосрочни специализации по линия на Центъра за българистика, летните семинари в София и във Велико Търново, различните колоквиуми и пр. Преди известно време Центърът за българистика организира съвместно с Дружеството на филолозите-българисти Първата школа на младите чуждестранни филолози-българисти в гр. Правец. Всяка година се провежда Школа на младите историци от чужбина, през две години — Колоквиумът по старобългаристика, работи Институтът за чуждестранни студенти и т. н. Вярно е, че в чужбина вече действуват 54 български лектората, които развиват твърде активна и ползотворна работа. И все пак на този въпрос следва да се обърне още по-голямо внимание, като в него се включат най-активно всички заинтересовани ведомства и институти, в това число и МНП, ВУЗ-овете, научните институти на БАН и др., както и дипломатическите мисии на НР България и съответните им културни служби, и Българските културно-информационни центрове, българските лекторати, българските гост-професори и т. н. По-голямата активност в подготовката на кадри се налага и от известното застаряване, което се наблюдава измежду българистите в редица страни. Има опасност те да не могат да бъдат заменени своевременно с нови, талантиливи млади учени, направили от българистиката своя съдба.

Само при такова разбиране и при помощта на всички компетентни ведомства българознанието ще може да се развива и напред като щит на истината за България и като мост на дружбата и сътрудничеството между учените и народите от цял свят.